

Krzysztof Ożóg

 <https://orcid.org/0000-0001-6771-7813>

Uniwersytet Jagielloński

 <https://ror.org/03bqmcz70>

Królewskie rządy Jadwigi Andegaweńskiej w Polsce

Rządy Jadwigi Andegaweńskiej w Królestwie Polskim po jej koronacji w Krakowie 16 października 1384 roku są prezentowane w historiografii niejednoznacznie, szczególnie w odniesieniu do pierwszego okresu panowania, tj. do koronacji Władysława Jagiełły. Natomiast w dobie współrzędów Andegawenki z Jagiełłą w latach 1386–1399 jej udział w prowadzeniu międzynarodowej polityki Królestwa jest dostrzegany tylko w nielicznych sprawach związanych ze stosunkami polsko-krzyżackimi i polsko-węgierskimi. Ponadto podkreśla się w literaturze przedmiotu dominującą rolę króla Władysława Jagiełły zarówno w sferze polityki międzynarodowej, jak i zarządzaniu państwem polskim¹. W niniejszym artykule postaram się ponownie źródłowo prześledzić zaangażowanie Jadwigi w sprawowanie

- 1 Zob. A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze. Studia i przyczynki*, Lwów 1933, s. 15–40; W. Maciejewska, *Jadwiga, królowa polska*, Kraków 1934, s. 59–110; H. Quillus, *Königin Hedwig von Polen*, Leipzig 1938, s. 58–88; J. Stabińska OSB ap, *Królowa Jadwiga*, Kraków 1975, s. 58–72; ks. B. Przybyszewski, *Błogosławiona Jadwiga Królowa: zdobna w cnoty*, Kraków 1996, s. 71–89, 94–96; O. Halecki, *Jadwiga Andegaweńska i kształtowanie się Europy Środkowowschodniej*, przekł. M. Borowska-Sobotka, Kraków 2000 (wyd. amerykańskie 1991), s. 125–260; J. Wyrozumski, *Królowa Jadwiga: między*

rządów w Polsce w pierwszych latach po koronacji i prowadzenie polityki międzynarodowej Królestwa przez całe panowanie.

Jadwiga, urodzona na początku 1374 roku², została wychowana na dworze budzińskim pod wpływem chrześcijańskiego ideału władcy, któremu hołdował jej ojciec Ludwik Wielki. Otrzymała stosowne wykształcenie łacińskie, formację moralną i religijną oraz zaprawę w praktykowaniu wiary³. W sprawie przyszłego małżeństwa najmłodszej córki Andegawen zawierał w latach 1374–1381 kilkakrotnie układy z Leopoldem III Habsburgiem, księciem austriackim, którego syn Wilhelm, urodzony w 1370 roku, miał zostać mężem Andegawenki. Według ostatecznego zamysłu Ludwika jego starsza córka Maria, zaręczona z Zygmuntem Luksemburskim, miała objąć tron polski, zaś Jadwiga węgierski. Plan ten załamał się, gdy 6 dni po zgonie Andegawena (zmarł w nocy z 10 na 11 września 1382 roku), królowa Elżbieta Bośniacka doprowadziła do koronacji Marii na króla Węgier, pod nieobecność jej narzeczonego, przebywającego wtedy w Polsce⁴. Po dwuletnich trudnych targach polskich panów z królową Elżbietą przeznaczona na polski tron Jadwiga w końcu przybyła do Krakowa 12 października 1384 roku⁵. Od razu rozpoczęły się przygotowania do jej koronacji. Na cztery dni przed koronacyjnymi uroczystościami, tj. 13 października, Jadwiga wystawiła za zgodą matki królowej węgierskiej Elżbiety (*de consensu matris sue*) dokument, opatrzony pieczęcią

epoką piastowską i jagiellońską, Kraków 1997, s. 106–114; J. Nikodem, *Jadwiga, król Polski*, Wrocław 2009, s. 201–343.

- 2 Zob. S. A. Sroka, *Kiedy urodziła się królowa Jadwiga?* (w niniejszym tomie). Dziękuję serdecznie Panu prof. Stanisławowi A. Sroce za udostępnienie artykułu przed publikacją.
- 3 Zob. K. Ożóg, *Kultura umysłowa dworu Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły u schyłku XIV wieku*, w: *Nie w blasku kamieni, ale w pokorze i łagodności. Wokół duchowości św. Jadwigi Królowej*, red. K. Panuś, Kraków 2007, s. 15–21.
- 4 D. Wróbel, *Na pierwszym planie. Moźni i szlachta polska wobec bezkrólewia po śmierci Ludwika Andegaweńskiego*, Lublin 2020, s. 135–138; A. Marzec, *Pod rządami nieobecnego monarchy. Królestwo Polskie 1370–1382*, Kraków 2021, s. 239–246.
- 5 J. Wyrozumski, *Królowa Jadwiga...*, s. 76–83; B. Wyrozumska, *Analiza źródłoznawcza zapisków w krakowskiej Liber proscriptorum dotyczących królowej Jadwigi*, w: B. Wyrozumska, *Fontes. Prace wybrane z dziejów średniowiecza i nauk pomocniczych historii, wybór i oprac. M. Starzyński*, Kraków 2018, s. 143–144; A. Marzec, *Pod rządami nieobecnego monarchy...*, s. 251–272.

w sprawie oczyszczenia z zarzutów arcybiskupa gnieźnieńskiego Bodzęty⁶. Metropolita w czerwcu 1383 roku był posądzony przez Bośniaczkę o zdradę na rzecz księcia Siemowita IV⁷. Na polecenie królowej Elżbiety przysięgę oczyszczającą arcybiskup złożył w Krakowie wobec kardynała Dymitra, arcybiskupa ostrzyhomskiego i Zygmunta Luksemburskiego, margrabiego brandenburskiego przy obecności kilku dostojników polskich, zaś Jadwiga poświadczyła ten fakt wspomnianym dokumentem. Niewątpliwie zależało Elżbiecie Bośniaczce i Jadwidze na rozstrzygnięciu sprawy infamii ciążyącej na arcybiskupie, aby mógł dokonać aktu koronacji po oczyszczeniu się z zarzutów. 16 października w katedrze wawelskiej metropolita dokonał aktu namaszczenia i koronacji Andegawenki na króla Polski („in regem Polonie”)⁸.

W momencie koronacji Jadwiga nie osiągnęła jeszcze wieku sprawnego. Jednak nie została ustanowiona w Królestwie Polskim regencja, zaś Andegawenka po uroczystościach koronacyjnych zaczęła rządzić, o czym świadczą wystawiane przez nią dokumenty wieczyste i mandaty. Używała w nich intytulacji w trzech wariantach: dwóch skróconych i jednym rozwiniętym. Ten pierwszy brzmiał następująco: „Heduigis Dei gracia regina Polonie ac terrarum Cracouie, Sandomerie etc. domina” / ”Heduigis Dei gratia Regina Polonie nec non terrarum Cracovie, Sandomirie etc.”⁹. Drugi skrócony był do pierwszego tylko członu: „Hedvigis Dei gracia regina

6 *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, wyd. [I. Zakrzewski], Poznań 1879, nr 1825; G. Rutkowska, *Niezachowane dokumenty królowej Jadwigi*, „Roczniki Historyczne” 58 (1992), s. 80.

7 J. Tęgowski, *Postawa polityczna arcybiskupa gnieźnieńskiego Bodzanty w czasie bezkrólewia po śmierci Ludwika Węgierskiego*, w: *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. A. Radziwiński, J. Wroniszewski, Toruń 1996, s. 136–141, w tym Dodatki źródłowe I, s. 144–145.

8 *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978, s. 178 (Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski. Nova Series, 5); *Rocznik świętokrzyski*, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska, Kraków 1996, s. 70–71 (Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski. Nova Series, 12); J. Wyrozumski, *Królowa Jadwiga...*, s. 83–85.

9 *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, t. 1–4, Kraków 1876–1905, t. 1, nr 369 (19 X 1384); *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 1–3, wyd. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski, J. Bartoszewicz, Warszawa 1847–1858, t. 3, nr 167 (29 X 1384).

Polonie”¹⁰. Natomiast trzeci wariant przybrał brzmienie: „Hedwigis Dei gracia Regina Polonie, necnon terrarum Cracouie, Sandomirie, Syradie, Lancicie, Cuyauie Pomeranieque domina et heres”¹¹. Tak więc w tytularze konsekwentnie występuje żeńska forma „regina Poloniae”, a nie „rex Poloniae”, choć Jadwiga jako dziedzic Królestwa Polskiego była ukoronowana na „króla” (*in regem*). W rozwiniętym wariantcie kontynuowała tradycyjną intytulację polskiego króla z czasów Kazimierza Wielkiego przy wyliczaniu i kolejności poszczególnych ziem Królestwa¹². Jednakże w tej pierwotnej tytularze Jadwigi nie było Rusi, która znajdowała się w intytulacji Kazimierza. Z tego faktu można wnioskować, że w pierwszych miesiącach rządów nie podnosiła ona praw do tej ziemi, chociaż podtrzymała piastowskie roszczenia do Pomorza, które widniało w jej tytularze. Znalazło to odzwierciedlenie także w tytularze umieszczonej na pieczęci majestatowej Jadwigi, sporządzonej w związku z koronacją, bowiem w legendzie był napis: „[sigillum] hedwigis dei gracia regine polonie necnon terraru[m] craco[vie] [sandomi]rie syradie [lan]cicie cuyavie pomoranieque do[mina] [et heres]”¹³.

- 10 *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś, cz. 1–8, Wrocław 1962–1975, cz. 6, nr 1836 (12 XII 1385); *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, nr 1840 (15 XII 1385).
- 11 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, nr 169 (7 I 1385); *Zbiór dokumentów małopolskich*, 1, nr 174 (26 I 1385); *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 6, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982, nr 287 (21 IV 1385); *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1, nr 370 (12 V 1385); *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum tzw. bernardyńskiego we Lwowie*, t. 3, 6, 7, wyd. O. Pietruski, X. Liske, Lwów 1872–1878, t. 3, nr 37 (1 XII 1385); *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1, nr 371; *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej ś. Wacława*, wyd. F. Piekosiński, cz. 2, Kraków 1883, nr 329 (2 I 1386).
- 12 Dla przykładu intytulacja w królewskich dokumentach z 1370 roku: „Kazimirus, Dei gracia rex Polonie nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cuyavie, Pomeranie Russieque dominus et heres”. Zob. *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, nr 1621–1627, 1635, 1642; A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 13.
- 13 T. Żebrawski, *O pieczęcie dawnej Polski i Litwy*, t. 1, Kraków 1865, nr 41, s. 39–40; I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370–1444*, Warszawa 1977, s. 43; *Katalog pieczęci Jagiellonów*, oprac. M. Bolom-Kotari i inni, red. M. Hlebionek, Toruń 2024, s. 16–17, 110–111 (nr 9).

W dokumentach wieczystych wystawianych po koronacji, a przed osiągnięciem wieku sprawnego, tj. do początku 1386 roku, królowa Jadwiga w ogóle nie przywołuje w jakikolwiek sposób swej matki Elżbiety, królowej węgierskiej, co oznacza, że w tym okresie nie było żadnej formy regencji ze strony Bośniaczki w Królestwie Polskim. Natomiast w niektórych dokumentach Jadwiga, jako „regina Poloniae”, powołuje się na radę dostojników polskich. I tak w akcie zastawu ziemi bieckiej Spytkowi z Melsztyna, wojewodzie krakowskiemu za 1500 grzywien, wystawionym w Krakowie 12 grudnia 1385 roku, królowa stwierdziła, że odbyło się to za radą dostojników („baronum nostrorum fidelium sano et maturo communicato consilio”) ¹⁴. Taka sama formuła została użyta w dokumencie królowej z 15 grudnia tr. dla Dobrogosta z Nowego Dworu, biskupa poznańskiego i jego braci, którym Jadwiga zastawiła za 1200 grzywien groszy zamek i miasto Międzyrzecz wraz z wsiami Sokolniki i Nowa Wieś, a także za dawne długi ojca Ludwika i babki Elżbiety Łokietkówny zamieniła zastaw zamku Białaczów na miasto Kościan ¹⁵. Natomiast w dokumentach potwierdzających przywileje Janowi z Tarnowa, kasztelanowi sandomierskiemu, Tomkowi Wierzyńskowi ¹⁶, konfirmujących podział dóbr między synami Jakusza Cztana, dziedzica na Strzelcach, założenie szpitala w Kościanie z dodanym przez monarchinię uposażeniem ¹⁷, czy w aktach dla Spytka z Melsztyna wojewody krakowskiego z nadaniem prawa magdeburskiego dla jego miast Książa, Żabna i Brzeska oraz 33 wsi, a także dla Spytka z Lisowa z przeniesieniem wsi Lisów w ziemi sandomierskiej z prawa polskiego na prawo niemieckie (średzkie) nie ma formuły o konsensie rady królewskiej ¹⁸. Pozwala to sądzić, że Jadwiga posiadała pełnię władzy w Królestwie Polskim. Przy władczyni sprawnie funkcjonowała odnowiona kancelaria królewska, zarządzana przez Zaklikę z Międzygórza, prepozyta sandomierskiego, który występował w formule „datum per manus” na dokumentach Jadwigi ¹⁹.

W otoczeniu królowej byli w pierwszym okresie jej samodzielnych rządów dostojnicy Królestwa, głównie Małopolanie, ale również urzędnicy

14 *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 6, nr 1836.

15 *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, nr 1840.

16 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, nr 167; *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1, nr 371.

17 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 3, nr 37; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 6, nr 287.

18 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, nr 169; *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1, nr 174.

19 I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie...*, s. 36, 140–141.

z innych ziem. Z jej dokumentów wynika, że do rady królewskiej należeli następujący świeccy dostojnicy: Dobiesław z Kurozwęk, kasztelan krakowski, Spytek z Melsztyna, wojewoda krakowski, Jan z Tarnowa, wojewoda sandomierski, Sędziwój z Szubina, wojewoda kaliski, Jan Ligęza, wojewoda łęczycki, Jan z Tęczyna, kasztelan wojnicki, Dymitr z Goraja, podskarbi koronny, Piotr Kmita, kasztelan lubelski, a także duchowni hierarchowie: Jan Radlica, biskup krakowski, Dobrogost z Nowego Dworu, biskup poznański, arcybiskup gnieźnieński Bodzęta z Kosowic oraz Zaklika z Międzygórza, prepozyt sandomierski i kanclerz królewski, natomiast sporadycznie w niej uczestniczyli Piotr z Korytnicy, kasztelan małegojski, Sędziwój Świdwa z Szamotuł, kasztelan nakielski i Dzierśław Grochola z Ostroroga, kasztelan santocki²⁰. Niewątpliwie wymieni dostojnicy świeccy i duchowni, tworzący radę królewską, mieli poważny wpływ na rządy Andegawenki i jej decyzje w sprawach wewnętrznych monarchii oraz na uporządkowanie stosunków z księciem mazowieckim Siemowitem IV, pertraktacje z wielkim księciem litewskim Jagiełłą w kwestii planowanego małżeństwa z królową i na rozwiązanie problemu Wilhelma Habsburga. Nie sposób jednak zakwestionować osobistych rządów Jadwigi w Królestwie Polskim bezpośrednio po koronacji. Do Elżbiety Bośniaczki udawano się jedynie dla uzyskania jej akceptacji na zawarcie małżeństwa Jadwigi z Jagiełłą, na co wyraziła zgodę²¹.

Po koronacji Andegawenki niezwykle ważną sprawą było zakończenie konfliktu z Siemowitem IV, księciem mazowieckim, który od śmierci Ludwika Wielkiego dążył do objęcia tronu polskiego i podejmował kilkakrotnie zbrojne działania. Ich ostatnim akordem było opanowanie przez tego księcia ziemi łęczyckiej u schyłku roku 1384, gdy jego plan ożenku z ukoronowaną Andegawenką został odrzucony przez polskich panów. Niewątpliwie przy udziale Jadwigi doszło w Krakowie, najpewniej 12 grudnia 1384 roku, do zawarcia jednorocznego rozejmu

20 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 3, nr 169; *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1, nr 174; *Acta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 3, nr 37, 41; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, 1840; VI, nr 287; *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 1, nr 370, 371; I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie...*, s. 41–42; D. Wróbel, *Na pierwszym planie...*, s. 426–427.

21 Zob. W. Uruszczak, „*Unio regnorum sub una corona non causat eorum unitatem*”. *Unia Polski z Litwą w Krewie w 1385 r. Studium historyczno-prawne*, Kraków 2017, s. 23–27.

z Siemowitem²². Zapewne zgodnie z warunkami tego rozejmu ułożono w Krakowie 12 grudnia 1385 roku traktat pokojowy między księciem mazowieckim a Królestwem Polskim. Jadwiga wystawiła wówczas dokument, który się nie zachował²³, natomiast przetrwał rewersał układu wydany przez Siemowita. W zamian za zwrot wszystkich zagarniętych przezeń ziem Królestwa Polskiego Jadwiga zobowiązała się do wypłaty księciu mazowieckiemu, jego bratu Henrykowi i ich sukcesorom sumy 10 tysięcy kop groszy praskich. Do wypłaty tej kwoty Siemowit miał zatrzymać pod swoją władzą Kujawy (brzeskie), zaś pozostałe ziemie od razu oddać królowej²⁴. Pewną rolę w charakterze mediatora odegrał przy zawarciu wspomnianego układu Władysław, książę opolski, przebywający wówczas w Krakowie. Ponadto w otoczeniu królowej byli obecni w tym czasie najważniejsi dostojnicy świeccy i duchowni, członkowie rady królewskiej, o których była mowa wyżej.

Nowy etap rządów Jadwigi w Królestwie Polskim rozpoczął się w 1386 roku wraz z zawarciem małżeństwa z Władysławem Jagiełłą (18 lutego) i jego koronacją na króla (4 marca). Historiografia zgodnie określa to współrządami, jednocześnie wskazując na pierwszoplanową rolę Władysława Jagiełły w zarządzaniu państwem i prowadzeniu polityki zagranicznej. Nie ulega wątpliwości, że kancelaria królewska do tej pory funkcjonująca przy Jadwidze przeszła pod zwierzchność jej męża. To na tej instytucji spoczywał zasadniczy ciężar załatwiania spraw państwowych. Niemniej jednak przy Andegawence została zorganizowana druga kancelaria dla obsługi podejmowanych przez nią spraw dotyczących Królestwa Polskiego. Pierwszym jej kanclerzem (*cancellarius aule nostre*) został Kielcz z Książnic, prepozyt kościoła NMP w Krakowie, który występował na dokumentach królowej w formule *datum per manus* od połowy lutego 1386 roku²⁵. Natomiast pozostała jedna rada królewska, która służyła obojgu w najważniejszych sprawach Królestwa. Zarówno Jadwiga, jak

22 J. Bieniak, *Epilog zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia” 9 (1973), s. 71–88; A. Supruniuk, *Siemowit IV (ok. 1352–1426)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 37, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 76–77.

23 G. Rutkowska, *Niezachowane dokumenty królowej Jadwigi*, s. 80.

24 *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 2/2, nr 532; *Iura Masoviae terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego*, t. 1: 1228–1471, wyd. J. Sawicki, Warszawa 1972, nr 30; D. Wróbel, *Na pierwszym planie...*, s. 425–439.

25 I. Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie...*, s. 140–141, 143, 218; G. Rutkowska, *Urzędnicy królowej Jadwigi Andegawenskiej. Spis*, w: *Nihil superfluum esse. Studia*

i Władysław mieli w swoim otoczeniu zaufanych dostojników świeckich i duchownych, którzy wspierali ich przy podejmowaniu ważnych decyzji. Jadwiga świadomie oddała pierwszeństwo w dźwiganie ciężaru rządów mężowi, zachowując pełnię praw królewskich wynikających z dziedziczenia tronu polskiego. Warto pokreślić, że w późnośredniowiecznej Europie w podobnych sytuacjach, gdy mężczyzna *iure uxoris* zostawał władcą kraju, to jednak on realnie w nim rządził, chociaż jego żona była dziedzicem tronu²⁶. Jednakże Andegawenka zachowała znaczny wpływ na sprawy wewnętrzne, a przede wszystkim na stosunki z Królestwem Węgierskim i zakonem krzyżackim w Prusach²⁷.

Pierwsze dwa lata współrządów znamionuje poważne zaangażowanie Jadwigi na kilku najważniejszych polach. Świadczy o tym wspólny z Władysławem pokoronacyjny objazd wiosną 1386 roku po Wielkopolsce oraz Małopolsce, następnie udział w przygotowaniu misyjnej wyprawy na Litwę i zbrojnej wyprawy na Ruś Czerwoną, a także dyplomatyczne zabiegi o uznanie na forum międzynarodowym legalności jej małżeństwa z wielkim księciem litewskim. W tej ostatniej kwestii, po habsburskich atakach oskarżających Jadwigę o bigamię i krzyżackich podważających chrzest Władysława Jagiełły, para królewska zwróciła się do Stolicy Apostolskiej w Rzymie o przysłanie do Polski wysłannika papieskiego dla rozpoznania na miejscu tych spraw. Z polecenia Urbana VI do Krakowa przybył Maffiolus Lampugnani, arcybiskup Raguzy (Dubrownika) i pod koniec czerwca 1386 roku odbył rozmowy z Jadwigą i Władysławem Jagiełłą. Potwierdził wtedy w oświadczeniu, że wielki książę szczerze przyjął sakrament chrztu św., zaś małżeństwo Jadwigi z Władysławem zostało zawarte zgodnie z wolą Bożą jako prawe i chwalebnie dopełnione²⁸.

Po złączeniu Wielkiego Księstwa Litewskiego z Królestwem Polskim, zgodnie z aktem krewskim, w intytulacji Jadwigi pojawił się nowy człon „najwyższa księżna Litwy i dziedzic Rusi” („princeps Lithuanie suprema

z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżaniakowej, red. J. Strzelczyk, J. Dobosz, Poznań 2000, s. 376.

26 Zob. W. Uruszczak, *Unio regnorum...*, s. 27.

27 Na odrębną, pogłębioną analizę zasługują relacje królowej ze Stolicą Apostolską. Temat zostanie podjęty w osobnym studium.

28 K. Ożóg, *Maffiolus Lampugnani, nominat na biskupstwo krakowskie, biskup płocki. Meandry kariery kurialisty rzymskiego w okresie wielkiej schizmy zachodniej*, „Roczniki Humanistyczne” 48 (2000) z. 2 (zeszyt specjalny), s. 351–352.

et heres Russie”)²⁹. Świadczy o tym po raz pierwszy dokument królowej z 10 grudnia 1386 roku dla Piotra Szafranca, podstolego krakowskiego. Tytułatura Jadwigi brzmi w nim następująco: „Heduigis Dei gracia Regina Polonie princepsque Lithuanie suprema et heres Russie etc.”³⁰ W trakcie wyprawy zbrojnej na Ruś Halicką w lutym i marcu 1387 roku Andegawenka wystawiła szereg dokumentów, w których posługiwała się powyższą tytułaturą³¹. Na szczególną uwagę zasługuje fakt włączenia w 1386 roku Rusi do tytułatury królowej, niewątpliwie pod wpływem Jagiełły i dostojników małopolskich, dążących do restytucji tej ziemi do Królestwa. Ze względu na status Rusi, która od schyłku panowania Kazimierza Wielkiego była traktowana jako władztwo dynastii, Ludwik swobodnie nią dysponował, poddając ją ostatecznie władzy węgierskich urzędników³². Dlatego Jadwiga mogła odwołać się do swoich andegaweńskich praw dynastycznych i odzyskać Ruś Halicką dla siebie, aby następnie podporządkować ją Królestwu Polskiemu.

Zbrojna wyprawa na Ruś z Jadwigą na czele, dowodzona przez panów małopolskich, odbyła się zimą 1387 roku. Moment był dobrze wybrany, gdyż na Węgrzech po uwięzieniu królowych Elżbiety i Marii w Dalmacji w lipcu 1386 roku, a następnie po tragicznej śmierci Bośniaczki w niewoli w Novigradzie na początku roku 1387 (tuż przed 16 stycznia) panowało zamieszanie³³. Niedługo przed uwięzieniem obie królowe powierzyły władzę nad Rusią Władysławowi Opolczykowi, który wobec nich wykazywał się lojalnością i od połowy lipca 1386 roku zaczął używać ruskiej tytułatury (*dux Russie*) w dokumentach wystawianych na Rusi. Na stanowisku starosty generalnego pozostawił wiernego sobie Andrzeja Schony z Barbalas i Bobolic, który w imieniu księcia miał nadal zarządzać Rusią³⁴.

29 Zob. W. Uruszczak, *Unio regnorum...*, s. 45, 51, 54–56.

30 *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 4, nr 977; A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 16.

31 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 7, nr 19 (Jarosław, 18 II 1387), (Gródek [Jagielloński], 1 III 1387); nr 42 (Lwów, 8 III 1387); *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 8, nr 2539 (Przemyśl, 19 III 1387); A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 16; J. Maciejewska, *Jadwiga, królowa polska*, s. 69–72; H. Quillus, *Königin Hedwig von Polen*, s. 59–60; J. Nikodem, *Jadwiga, król Polski*, s. 239–242.

32 A. Marzec, *Pod rządami nieobecnego monarchy...*, s. 86–89, 167–171.

33 Zob. S. A. Sroka, *Genealogia Andegawenów węgierskich*, Kraków 2015, s. 43–44.

34 J. Sperka, *Władysław – książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier, namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012, s. 160–165.

Gdy książę Władysław dowiedział się o polskich przygotowaniach do wyprawy na Ruś wystosował z Częstochowy 6 lutego 1387 roku, w imieniu królowych Elżbiety (nie wiedział o jej śmierci) i Marii oraz własnym, wezwaniem do ludności na Rusi, aby pozostała im i jemu wierna, co oznaczało apel o stawianie oporu polskiemu wojskom i Jadwidze³⁵. Jednak apel ten nie odniósł większego skutku. W trakcie tej wyprawy władzy polskiej królowej poddało się bez oporu szereg zamków i miast. I tak 18 lutego Jadwiga była z wojskiem w Jarosławiu, gdzie doniosłym aktem potwierdziła wszystkie dotychczasowe przywileje wszystkich mieszkańców ziemi przemyskiej, gwarantując równocześnie, że już nigdy nie zostanie ona odłączona od Królestwa Polskiego i nie będzie oddana pod władzę żadnemu obcemu księciu czy też staroście³⁶. W tym samym akcie Jadwiga potwierdziła również prawa i przywileje obu biskupstw przemyskich, tj. łacińskiego i prawosławnego (ruskiego). Po kilkunastu dniach wyprawa dotarła do Gródka (Jagiellońskiego), co poświadcza wystawiony przez Andegawenkę glejt bezpieczeństwa dla szlachty z okręgu lwowskiego i mieszczan lwowskich na swobodny przejazd ze Lwowa do Gródka i z powrotem dla załatwienia spraw z królową i dostojnikami³⁷. Już 6 marca królowa była we Lwowie³⁸. W dwa dni później królowa potwierdziła mieszczanom lwowskim ich przywileje z czasów Kazimierza Wielkiego i Ludwika Andegaweńskiego, a także ustanowiła dla Lwowa prawo składu na sól i wszystkie inne towary oraz zaręczyła zachowanie dotychczasowych praw Rusinom, Ormianom, Żydom, Saracenom i wszystkim w ogóle mieszkańcom³⁹. Jedynie załoga Halicza pod komendą węgierskiego kasztelana Benedykta zamknęła przez Andegawenką bramy. W tej sytuacji pozostał on na razie w rękach węgierskich, zaś królowa udała się w drogę powrotną i w Przemyślu 19 marca

35 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 3, nr 39; J. Sperka, *Władysław – książę opolski...*, s. 165–167.

36 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 7, nr 19.

37 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 3, nr 40. W tej samej sprawie dokument wystawili dostojnicy małopolscy obecni przy królowej (kasztelan krakowski Dobiesław z Kurozwięk, wojewoda sandomierski Jan z Tarnowa, wojewoda kaliski Sędziwój z Szubina, wojewoda krakowski Spytek z Melsztyna, sędzia ziemski krakowski Drogosz z Chrobrza, kasztelan sandomierski Krzesław z Kurozwięk, ochmistrz królowej Krystyn z Ostrowa i Gniewosz z Dalewic), tamże, nr 41.

38 *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 4, nr 1074.

39 *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej...*, t. 3, nr 42.

wystawiła dokument dla Jurka i Ananiasza Dobrosławiczów⁴⁰. Halicz poddał się jednak na początku sierpnia owego roku, gdy pod nim stanął z wojskiem Witold Kiejstutowicz, skierowany tam przez Władysława Jagiełłę. Cała więc Ruś Czerwona znalazła się pod panowaniem Jadwigi oraz Jagiełły, który we wrześniu przybył do tej ziemi, zaś starostą generalnym Rusi został Jan z Tarnowa, bliski doradca królowej⁴¹. To zgodne działanie pary królewskiej sprawiło, że ziemia ta już na trwałe została złączona z Królestwem Polskim.

W stosunkach polsko-węgierskich Jadwiga nadal odgrywała zasadniczą rolę, bowiem Maria i Zygmunt Luksemburski panujący w Królestwie Węgierskim nie zamierzali się pogodzić z utratą Rusi Halickiej, a także rościli sobie pretensje do Podola i zwierzchnictwa nad Mołdawią, które stało się lennem Polski w 1387 roku. W czerwcu 1392 roku królowa odbyła podróż na Spisz, gdzie jej pobyt jest poświadczony w Lubowli i Kieżmaruku⁴². Niewątpliwie doszło wtedy do spotkania z Marią (bez Zygmunta), która przybywała w Lubowli 15 czerwca, a potem w Preszowie (20 czerwca) i Koszycach (22–23 czerwca)⁴³. Pertraktacje obu Andegawenek dotyczyły najpewniej spornych spraw między obu królestwami, ale ich rezultat nie jest nam znany.

Doniosłe konsekwencje dla Jadwigi spowodowała bezpotomna śmierć Marii 17 maja 1395 roku⁴⁴. Na mocy umowy koszyckiej z maja 1383 roku Andegawenka stała się dziedziczką tronu węgierskiego. Wspomniana umowa, zawarta przez panów polskich z Elżbietą Bośniacką stanowiła, że w razie bezpotomnej śmierci Jadwigi po ukoronowaniu na królową Polski jej siostra Maria, królowa węgierska ma objąć tron polski i odwrotnie, gdyby Maria zmarła bezpotomnie, to wtedy Jadwiga ma odziedziczyć Królestwo Węgier. Oba królestwa miały pozostać tak długo złączone dopóki obie Andegawenki, albo jedna z nich nie będą miały synów, z których

40 *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 8, nr 2539.

41 J. Nikodem, *Witold, wielki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)*, Kraków 2013, s. 109–110.

42 G. Rutkowska, *Itinerarium królowej Jadwigi 1384–1399*, w: *Dzieło Jadwigi i Jagiełły: w sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, wybór i oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 214.

43 *Itinerarium Mariae 1382–1395*, w: P. Engel, *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*, com. N. C. Tóth, Budapest 2005, s. 44.

44 *Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, s. 147; S. A. Sroka, *Genealogia Andegawenów węgierskich*, s. 78–80.

jeden obejmie Królestwo Polskie, zaś drugi Królestwo Węgier⁴⁵. Jadwiga niezwłocznie po zgonie Marii przyjęła tytuł: „legitima heres regni Ungarie”, „heres regni Ungarie”, co poświadczają dokumenty Jadwigi i Władysława Jagiełły z lipca 1395 i stycznia 1396 roku⁴⁶. Prawa Andegawenki do tronu węgierskiego były też uznawane na forum międzynarodowym, co znajduje szczególny wyraz w akcie poddania się polskiej parze królewskiej wystawionym w Argeș 28 maja 1396 roku przez Włada I, hospodara wołoskiego⁴⁷, a także w korespondencji zakonu krzyżackiego⁴⁸. Jadwiga konsekwentnie podkreślała swoje prawa do Korony św. Stefana aż do śmierci⁴⁹, bowiem w układzie pokojowym zawartym przez Jadwigę i Jagiełłę z Zygmuntem Luksemburskim, po pertraktacjach na Spiszu, zapewne w Starej Wsi 13 lipca 1397 roku, Andegawenka nie zrzekła się praw do tronu węgierskiego wbrew poglądom niektórych historyków, nie została też wtedy rozstrzygnięta sprawa Rusi Czerwonej i Mołdawii⁵⁰. Należy zauważyć, że Jadwiga poprzestała tylko na stałym podnoszeniu swych praw do Królestwa Węgierskiego, ale nie parla do wojny o tron w Budzie.

W okresie współrzędów zasadniczy ciężar utrzymywania dyplomatycznych stosunków Królestwa Polskiego z państwem zakonu krzyżackiego w Prusach spoczywał na Jadwidze. Świadczy o tym list wielkiego mistrza Konrada von Jungingen do Witolda z końca 1398 roku, w którym stwierdził, że Władysław Jagiełło jako król Polski nie wysłał do niego

45 *Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum*, ed. J. Szlachtowski, w: *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe Polski*, t. 2, Lwów 1872, s. 736–737; H. Quillus, *Königin Hedwig von Polen*, s. 62; Z. Nowak, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*, Toruń 1964, s. 61–62; A. Marzec, *Pod rządami nieobecnego monarchy...*, s. 267–269.

46 *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 6, nr 1843; *Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 2/1, nr 333.

47 *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. 1, pars 2, Bucuresci 1890, nr 316; I. Czamańska, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996, s. 210–212.

48 *Codex diplomaticus Prussicus*, Hrsg. J. Voigt, Bd. 4–6, Königsberg 1856–1861, Bd. 5, nr 96; *Lites ac res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum*, t. 2, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1892, s. 420–421, nr 35.

49 K. Ożóg, *Uwagi o tytułaturze Jadwigi Andegaweńskiej w dokumentach i zabytkach dziejopisarskich* (w druku).

50 Z. Nowak, *Polityka północna Zygmunta...*, s. 67–69; J. Nikodem, *Jadwiga, król Polski*, s. 304–305.

i jego poprzedników żadnego listu⁵¹. Chodziło tu, jak zauważył Adam Szweda, o korespondencję w sprawach związanych z relacjami polsko-krzyżackimi, a nie o kredytywy, czyli pisma uwierzytelniające, które z tego okresu są znane⁵². Zaangażowanie Jadwigi w sprawy polsko-krzyżackie szczególnie wzrosło po nieudanych próbach doprowadzenia do bezpośrednich pertraktacji Władysława Jagiełły z wielkim mistrzem na zjeździe w 1388 roku⁵³. Korespondencja królowej z władzami zakonu odslania nieco podejmowane przez Andegawenkę sprawy w relacjach między oboma państwami. Ślady źródłowe potwierdzające kontakty korespondencyjne królowej z Krzyżakami, przede wszystkim z wielkim mistrzem, są zachowane dopiero od 1389 roku. Można jednak przypuszczać, że Andegawenka korespondowała z władzami krzyżackimi od objęcia polskiego tronu w 1384 roku⁵⁴. Krzyżacy byli przekonani, że królowa nie jest wrogo nastawiona do zakonu i z szacunkiem wyrażali się o niej w korespondencji⁵⁵.

Wielki mistrz Konrad Zöllner w liście z początku listopada 1389 roku prosił królową o giejt dla posłów zakonnych, którzy mieli przywieźć Jagielle list od króla rzymskiego Wacława IV. Ponadto zwracał się do Jadwigi z prośbą, aby wpłynęła na męża, żeby nie popierał przeciw Krzyżakom Litwinów i Rusinów, skoro został chrześcijaninem. Podkreślał też, że z Koroną Polską łączą zakon dobre relacje⁵⁶. Po zdradzie Witolda i wielkich atakach krzyżackich na Litwę w 1390 roku, w których 16 września zginął w obronie Wilna brat Jagiełły Korygiełło, królowa wystosowała list

51 *Codex epistolaris Vitoldi Magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, ed. A. Prochaska, Cracoviae 1882, nr 191.

52 Zob. A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009, s. 126.

53 A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 26–27, 357–359.

54 Zob. A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 23–34; H. Quillus, *Königin Hedwig von Polen*, s. 74–88; T. Długosz, *Królowa Jadwiga*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 3 (1965) nr 1, s. 246–248; S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, w: *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, red. H. Kowalska, H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2002, s. 109–117; A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 26–28.

55 A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 27.

56 *Codex diplomaticus Prussicus*, Bd. 4, nr 72; A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 23–24; S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, s. 109–110.

do wielkiego mistrza⁵⁷. Zarzucała w nim zakonowi złamanie wieczystego pokoju z Królestwem Polskim (tj. traktatu kaliskiego z 1343 roku), zamordowanie Korygiełły oraz kunktatorstwo w pertraktacjach pokojowych z jej posłami. W odpowiedzi ze stycznia 1391 roku wielki mistrz dyplomatycznie tłumaczył się, że zakon nie toczy wojny z Królestwem Polskim, ale zachowuje z nim pokój, jak za życia jej ojca Ludwika, i nadal pragnie go przestrzegać, zaś kwestia wojny z Litwą i Rusią to odrębna sprawa, natomiast śmierć Korygiełły nastąpiła przez przypadek⁵⁸.

Zdecydowane wystąpienie Jadwigi w obronie Litwy i podejmowane przez nią próby pokojowego zakończenia konfliktu świadczą o tym, że Andegawenka traktowała złączone z Królestwem Polskim Wielkie Księstwo Litewskie pod jej władzą i Władysława Jagiełły jako jedną całość. Po pojednaniu się Witolda z Jagiełłą w akcie ugody ostrowskiej z 4 sierpnia 1392 roku Kiejstutowicz przyrzekał wierność królowej Polski Jadwidze oraz Królestwu i Koronie Królestwa Polskiego, a także zaręczał wszelką pomoc w jej obronie przed wszystkimi wrogami. Żona Witolda, Anna, w dwóch odrębnych aktach poręczyła, że jej mąż dotrzyma wierności i złożonych przyrzeczeń królowi Polski Władysławowi oraz królowej Jadwidze⁵⁹. Tak więc i w polityce litewskiej miała Jadwiga rolę wyznaczoną przez swego męża, dziedzicznego pana Wielkiego Księstwa. Wraz z Jagiełłą przyjmowała w latach 1386–1393 hołdy lenne od książąt litewskich, krewniaków wielkiego księcia. Jak zauważył Wacław Uruszczak, „prawa Jadwigi i Korony Polskiej były następstwem zawartej unii, czyli porozumienia w sprawie ustanowienia dla Litwy i Korony wspólnej dynastii panującej. Akty hołdownicze były wyrazem podległości księstw lennych Koronie Polskiej, wykonującej prawa suwerenne względem Wielkiego Księstwa Litewskiego”⁶⁰. Osobisty autorytet królowej, jej dyplomatyczne umiejętności sprawiły, że w konflikcie wewnętrznym w Wielkim Księstwie Litewskim, który narastał między Witoldem a Skirgiełłą od jesieni 1392 roku, doprowadziła do ugody między zwaśnionymi książętami. Doszło do niej we Lwowie 6 października 1393 roku w obecności Jadwigi. Wtedy Witold Kiejstutowicz wystawił dokument, oświadczając, że zawarł ze Skirgiełłą

57 *Lites...*, t. 2, s. 398, nr XXIV; A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 22–24; S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, s. 109–111.

58 *Lites...*, t. 2, s. 398, nr XXIV.

59 *Akta unii Polski z Litwą 1385–1569*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932, nr 29, 30, 31.

60 W. Uruszczak, *Unio regnorum...*, s. 56.

zgode, zaś w przyszłości gdyby nastąpiły między nimi jakieś nieporozumienia, to będzie je rozsądzać Jadwiga⁶¹. Ponadto jako królowa i „najwyższa księżna Litwy” interweniowała u Kiejstutowicza, napominając go, gdy w 1398 roku prowadził nazbyt niezależną politykę i dążył do samodzielnej władzy w Wielkim Księstwie Litewskim⁶².

Jadwiga jako *domina naturalis* intensywnie zabiegała o zwrot ziemi dobrzyńskiej, nieprawnie oddanej w zastaw Krzyżakom przez księcia Władysława Opolskiego w 1392 roku bez zgody pary monarszej. Akceptacja tego zastawu ze strony Jadwigi i Jagiełły była konieczna, bowiem książe otrzymał tę ziemię od Ludwika Węgierskiego jako króla polskiego w 1378 roku w charakterze lenna⁶³. Królowa usilnie starała się nakłonić władze zakonu do oddania Królestwu ziemi dobrzyńskiej. Andegawence udało się, między 11 a 19 czerwca 1397 roku, doprowadzić do osobistego spotkania z wielkim mistrzem Konradem von Jungingen we Włocławku i bezpośrednich rozmów w sprawie ziemi dobrzyńskiej. Królowej towarzyszyli wtedy arcybiskup gnieźnieński Dobrogost z Nowego Dworu, jej kanclerz Andrzej Łaskarzyc, wojewoda kaliski i starosta krakowski Sędziwój z Szubina, wojewoda łęczycki Jan Ligęza i kasztelan wiślicki, a zarazem ochmistrz królowej Piotr Rpiszka z Beldna⁶⁴. Jadwiga zażądała od zwierzchnika zakonu zwrotu ziemi dobrzyńskiej, powołując się na prawa Królestwa Polskiego do tego terytorium, zaś Konrad von Jungingen oświadczył, że gotów jest oddać tę ziemię pod warunkiem, że zakon otrzyma zwrot sumy zastawnej od Władysława Opolskiego, z którym zawarta została umowa o ten zastaw lub gdy książe ten zleci zakonowi zwrot spornej ziemi Polsce. Wielki

61 *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. 2, ed. A. Lewicki, Cracoviae 1891, Dodatek nr 1; *Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. X: 1370–1405, ed. D. Turkowska et alii, Varsaviae 1985, s. 199; A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 26–27; J. Nikodem, *Witold, wielki książę...*, s. 162–163.

62 *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien, Chronik des Landes Preussen*, Hrsg. E. Strehlke, w: *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, Leipzig 1866, s. 219; J. Nikodem, *Witold, wielki książę...*, s. 182–187.

63 S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, s. 106–117; J. Sperka, *Władysław – książę opolski...*, s. 128–133, 187–194, 209–219.

64 M. Goyski, *Sprawa zastawu ziemi dobrzyńskiej przez Władysława Opolczyka i pierwsze lata sporu (1391–1399). Szkic historyczny*, Warszawa 1907 (odb. z „Przegląd Historyczny” 3 [1906]), s. 58–60; G. Rutkowska, *Itinerarium królowej Jadwigi...*, s. 218; A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 364–365 (za datę zjazdu przyjął on 10 czerwca 1397 roku, tj. datę wystawienia giejtów przez obie strony).

mistrz stał co prawda na formalnym gruncie kontraktu zastawnego, ale nie podważał praw Królestwa do ziemi dobrzyńskiej. Obiecał też królowej zabiegać u Opolczyka o zwrot sumy zastawnej, aby potem oddać tę ziemię Polsce⁶⁵. Zjazd nie przyniósł rozwiązania sprawy, dlatego Andegawenka kontynuowała wysiłki dyplomatyczne, aby wymóc na Krzyżakach i Władysławie Opolskim zwrot ziemi dobrzyńskiej.

Na pertraktacje pary królewskiej z Zygmuntem Luksemburskim do Spiskiej Starej Wsi w połowie lipca 1397 roku przybył w otoczeniu króla węgierskiego również książę opolski. Jadwiga, obok spraw tronu węgierskiego, Rusi, Podola i Mołdawii, o czym była mowa wyżej, podjęła również kwestię zastawu ziemi dobrzyńskiej. Podkreślała, że książę Władysław bezprawnie ją zastawił zakonowi, zaś ten bronił się, argumentując, że ziemię dobrzyńską otrzymał od króla Ludwika Węgierskiego ze wszystkimi do niej prawami, dlatego może nią swobodnie dysponować bez zgody Królestwa Polskiego. Takie stanowisko Opolczyka uniemożliwiło załatwienie sporu na wspomnianym zjeździe⁶⁶. Książę Władysław nie ustawał w próbach przekonania władz zakonu krzyżackiego do kupna ziemi dobrzyńskiej od niego, ale wielki mistrz, respektując polskie prawa do tej ziemi, powstrzymywał się przed takim krokiem⁶⁷.

Jadwiga jednak wytrwale dążyła do kontynuowania rozmów w Konradem von Jungingen. W marcu 1398 roku wysłała do wielkiego mistrza z listem w sprawie ziemi dobrzyńskiej i innych kwestii swego kanclerza Wojciecha Jastrzębca, który zapewne prowadził też rokowania w imieniu królowej⁶⁸. Wtedy najpewniej zostało ustalone, że Andegawenka ponownie spotka się osobiście z Konradem von Jungingen w maju tego roku w Toruniu. Jednakże wielki mistrz nie przybył na pertraktacje z królową, lecz zasłaniając się wysokim stanem wód w rzekach i trudnymi warunkami na drogach, wysłał tylko swego przedstawiciela Jana von Sayn, wójta

65 *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien...*, s. 213–214; *Ioannis Dlugossii Annales...*, lib. X, s. 219–220; *Lites...*, t. 2, s. 420–421, nr 35; M. Goyski, *Sprawa zastawu ziemi...*, s. 59–62; H. Quillus, *Königin Hedwig von Polen*, s. 82–83; A. Strzelecka, *O królowej Jadwidze...*, s. 31; S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, s. 113–114.

66 M. Goyski, *Sprawa zastawu ziemi...*, s. 64–65; J. Sperka, *Władysław – książę opolski...*, s. 246.

67 J. Sperka, *Władysław – książę opolski...*, s. 247–249.

68 *Codex diplomaticus Prussicus*, Bd. 6, nr 62; *Lites...*, t. 2, s. 423–424, nr 37.

lipienieckiego⁶⁹. Do Torunia Andegawenka przybyła po 15 maja, a drogę z Krakowa przemierzała niewątpliwie wraz z Władysławem Jagiełłą, który następnie w Inowrocławiu oczekiwał na wynik rozmów⁷⁰. Pertraktacje z posłami Konrada von Jungingen nie przyniosły jednak rezultatu, gdyż twardo obstawali przy warunkach postawionych przez wielkiego mistrza na wrocławskim zjeździe. Jadwiga rozgoryczona nieugiętym stanowiskiem zakonu w sprawie ziemi dobrzyńskiej oświadczyła, że dopóki ona żyje nie będzie wojny z Krzyżakami, ale po jej śmierci zakon z wyroku Bożego zostanie srogo ukarany z powodu wszelkich niegodziwości, których dopuścił się względem swych fundatorów i dobrodziejów, tj. władców Polski⁷¹. Potem jeszcze przez kilka miesięcy trwała korespondencja między królową a wielkim mistrzem w odniesieniu do ziemi dobrzyńskiej (ostatnia odpowiedź Konrada von Jungingen z 14 sierpnia 1398 roku), w której zwierzchnik Krzyżaków podtrzymywał stanowisko zakonu z poprzednich rokowań, a ponadto odmówił Jadwidze możliwości zakupu dwóch wsi położonych w ziemi dobrzyńskiej⁷².

Królowa kontaktowała się z wielkim mistrzem również w rozmaitych sprawach swoich poddanych⁷³. Dla przykładu wiosną 1397 roku wstawiała się za Prachną z Niszczew na Kujawach, wdową po Ściborze z Zelistrzewa na Pomorzu Gdańskim, gdy ta miała kłopoty z oprawą wienną tam dla niej zapisaną⁷⁴. Z kolei wielki mistrz 1 i 13 kwietnia 1398 roku skierował dwa listy do Jadwigi z prośbą o interwencję w sprawie kupców z państwa krzyżackiego, którym mieszczenie krakowscy stwarzali rozmaite przeszkody

69 *Codex diplomaticus Prussicus*, Bd. 6, nr 64; H. Quillus, *Königin Hedwig von Polen*, s. 83; O. Halecki, *Jadwiga Andegaweńska...*, s. 245; S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, s. 115–116; A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 26–28, 224, 320.

70 G. Rutkowska, *Itinerarium królowej Jadwigi*, s. 219; A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa 2015, s. 50.

71 *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien...*, *Fortsetzung*, s. 370; *Ioannis Dlugossii Annales...*, lib. X, s. 220–221.

72 *Codex diplomaticus Prussicus*, Bd. 6, nr 51, 69, 71.

73 T. Długosz, *Królowa Jadwiga*, s. 246–248; S. Szczur, *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, s. 109–111; A. Szweda, *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 26–28.

74 A. Szweda, S. Szybkowski, *Dwa dokumenty do genealogii pomorskiej rodziny Ściborowiców*, w: *Mieszczenie, wasale, zakonnicy*, red. B. Śliwiński, Malbork 2004, s. 373–376, 381–382 (dokument nr 2).

i utrudniali dalszą swobodną podróż ze swoimi towarami na Węgry⁷⁵. Ponownie w liście z 10 stycznia 1399 roku Konrad von Jungingen zabiegał u Jadwigi, aby kupcy toruńscy, zatrzymywani przez mieszczan krakowskich, mogli swobodnie ze swoimi towarami udawać się na Węgry⁷⁶.

W podsumowaniu należy podkreślić, że Jadwiga od koronacji sprawowała w Królestwie Polskim rządy, posiadając pełnię władzy i wsparcie ze strony doświadczonych polskich dostojników świeckich i duchownych. Po zawarciu małżeństwa z Władysławem Jagiełłą i jego koronacji rozpoczęły się współrzędy pary królewskiej. Jadwiga jako dziedzic tronu (*domina naturalis*) zachowała wszystkie prawa królewskie i angażowała się w sprawy wewnętrzne Królestwa, choć główny ciężar zarządzania państwem wziął na siebie Jagiełło. Natomiast w polityce zagranicznej Polski królowa w szczególny sposób zajmowała się stosunkami z Królestwem Węgierskim i państwem zakonu krzyżackiego w Prusach. W relacjach z Węgrami doprowadziła do restytucji Rusi Halickiej do Polski, zdecydowanie podnosiła własne prawa do tronu w Budzie po bezpotomnej śmierci swojej siostry Marii. W odniesieniu do zakonu krzyżackiego starała się o utrzymanie pokojowych relacji, upominając się mocno o zaniechanie ataków krzyżackich na Litwę, o zwrot ziemi dobrzyńskiej, nieprawnie zastawionej zakonowi przez Władysława Opolskiego oraz interweniując u władz krzyżackich w rozmaitych sprawach swoich poddanych. Nadto Jadwiga była skutecznym mediatorem w dynastycznych konfliktach wewnętrznych na Litwie między Witoldem a Skirgiełłą, a także starała się poskromić ambicje Kiejstutowicza do pełnej władzy w Wielkim Księstwie Litewskim.

75 *Codex diplomaticus Prussicus*, Bd. 5, nr 106; Bd. 6, nr 63.

76 *Codex diplomaticus Prussicus*, Bd. 6, nr 79.

Bibliografia

- Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej z Archiwum tzw. bernardyńskiego we Lwowie*, t. 3, 6, 7, wyd. O. Pietruski, X. Liske, Lwów 1872–1878.
- Akta unii Polski z Litwą 1385–1569*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932.
- Codex diplomaticus Prussicus*, Hrsg. J. Voigt, Bd. 4–6, Königsberg 1856–1861.
- Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, t. 2, ed. A. Lewicki, Cracoviae 1891.
- Codex epistolaris Vitoldi Magni ducis Lithuaniae 1376–1430*, ed. A. Prochaska, Cracoviae 1882.
- Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. 1, p. 2, Bucuresci 1890.
- Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. X: 1370–1405, ed. D. Turkowska et alii, Varsaviae 1985.
- Iura Masoviae terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego*, t. 1: 1228–1471, wyd. J. Sawicki, Warszawa 1972.
- Joannis de Czarnkow Chronicon Polonorum*, ed. J. Szlachtowski, w: *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe Polski*, t. 2, Lwów 1872, s. 619–756.
- Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien, Chronik des Landes Preussen*, Hrsg. E. Strehlke, w: *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, Leipzig 1866.
- Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, wyd. F. Piekosiński, cz. 2, Kraków 1883.
- Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, wyd. F. Piekosiński, t. 1–4, Kraków 1876–1905.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, t. 1–3, wyd. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski, J. Bartoszewicz, Warszawa 1847–1858.
- Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, t. 3, wyd. [I. Zakrzewski], Poznań 1879; t. 6, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982.
- Lites ac res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum*, t. 2, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1892.
- Najdawniejsze roczniki krakowskie i kalendarz*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa, Warszawa 1978 (*Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski. Nova Series*, 5).
- Rocznik świętokrzyski*, wyd. A. Rutkowska-Płachcińska, Kraków 1996 (*Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski. Nova Series*, 12).

Zbiór dokumentów małopolskich, wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kuraś,
cz. 1–8, Wrocław 1962–1975.

Opracowania

- Bieniak J., *Epilog zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia” 9 1973, s. 71–88.
- Czamańska I., *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996.
- Długosz T., *Królowa Jadwiga*, „Studia Theologica Varsaviensia” 3 (1965) nr 1, s. 181–306.
- Engel P., *Itineraria regum et reginarum (1382–1438)*, com. N. C. Tóth, Budapest 2005.
- Gąsiorowski A., *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*, Warszawa 2015.
- Goyski M., *Sprawa zastawu ziemi dobrzyńskiej przez Władysława Opolczyka i pierwsze lata sporu (1391–1399). Szkic historyczny*, Warszawa 1907 (odb. z „Przegląd Historyczny” 3 [1906]).
- Halecki O., *Jadwiga Andegaweńska i kształtowanie się Europy Środkowowschodniej*, przekł. M. Borowska-Sobotka, Kraków 2000 (wyd. amerykańskie 1991).
- Katalog pieczęci Jagiellonów*, oprac. M. Bolom-Kotari i inni, red. M. Hlebionek, Toruń 2024.
- Maciejewska W., *Jadwiga, królowa polska*, Kraków 1934.
- Marzec A., *Pod rządami nieobecnej monarchy. Królestwo Polskie 1370–1382*, Kraków 2021.
- Nikodem J., *Jadwiga król Polski*, Wrocław 2009.
- Nikodem J., *Witold, wielki książę litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)*, Kraków 2013.
- Nowak Z., *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*, Toruń 1964.
- Ożóg K., *Kultura umysłowa dworu Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły u schyłku XIV wieku*, w: *Nie w blasku kamieni, ale w pokorze i łagodności. Wokół duchowości św. Jadwigi Królowej*, red. K. Panuś, Kraków 2007.
- Ożóg K., *Maffiolus Lampugnani, nominat na biskupstwo krakowskie, biskup płocki. Meandry kariery kurialisty rzymskiego w okresie wielkiej schizmy zachodniej*, „Roczniki Humanistyczne” 48 (2000) z. 2 (zeszyt specjalny), s. 345–367.
- Ożóg K., *Uwagi o tytularze Jadwigi Andegaweńskiej w dokumentach i zabytkach dziejopisarskich* (w druku).

- Przybyszewski B., *Błogosławiona Jadwiga Królowa: zdobna w cnoty*, Kraków 1996.
- Quillus H., *Königin Hedwig von Polen*, Leipzig 1938.
- Rutkowska G., *Niezachowane dokumenty królowej Jadwigi*, „Roczniki Historyczne” 58 (1992), s. 79–86.
- Rutkowska G., *Itinerarium królowej Jadwigi 1384–1399*, w: *Dzieło Jadwigi i Jagiełły: w sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, wybór i oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 204–225.
- Rutkowska G., *Urzędnicy królowej Jadwigi Andegaweńskiej. Spis*, w: *Nihil superfluum esse. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżaniakowej*, red. J. Strzelczyk, J. Dobosz, Poznań 2000, s. 367–391.
- Sperka J., *Władysław – książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier, namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2012.
- Sroka S. A., *Genealogia Andegawenów węgierskich*, Kraków 2015.
- Sroka S. A., *Kiedy urodziła się królowa Jadwiga?* (w niniejszym tomie).
- Stabińska J. OSB ap, *Królowa Jadwiga*, Kraków 1975.
- Strzelecka A., *O królowej Jadwidze. Studia i przyczynki*, Lwów 1933.
- Sułkowska-Kurasiowa I., *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów 1370–1444*, Warszawa 1977.
- Supruniuk A., *Siemowit IV (ok. 1352–1426)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 37, Warszawa–Kraków 1996–1997, s. 76–77.
- Szczur S., *Święta Jadwiga a Zakon Krzyżacki*, w: *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, red. H. Kowalska, H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2002.
- Szweda A., *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386–1454*, Toruń 2009.
- Szweda A., Szybkowski S., *Dwa dokumenty do genealogii pomorskiej rodziny Ściborowiców*, w: *Mieszczanie, wasale, zakonnicy*, red. B. Śliwiński, Malbork 2004, s. 371–382.
- Tęgowski J., *Postawa polityczna arcybiskupa gnieźnieńskiego Bodzanty w czasie bezkrólestwa po śmierci Ludwika Węgierskiego*, w: *Genealogia. Rola związków rodzinnych i rodowych w życiu publicznym w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*, red. A. Radziwiński, J. Wroniszewski, Toruń 1996, s. 131–151.
- Uruszczak W., *„Unio regnorum sub una corona non causat eorum unitatem”. Unia Polski z Litwą w Krewie w 1385 r. Studium historyczno-prawne*, Kraków 2017.

- Wróbel D., *Na pierwszym planie. Moźni i szlachta polska wobec bezkrólewia po śmierci Ludwika Andegaweńskiego*, Lublin 2020.
- Wyrozumska B., *Analiza źródłoznawcza zapisek w krakowskiej „Liber proscipcionum” dotyczących królowej Jadwigi*, w: B. Wyrozumska, *Fontes. Prace wybrane z dziejów średniowiecza i nauk pomocniczych historii*, wybór i oprac. M. Starzyński, Kraków 2018.
- Wyrozumski J., *Królowa Jadwiga: między epoką piastowską i jagiellońską*, Kraków 1997.
- Żebrawski T., *O pieczęcie dawnej Polski i Litwy*, t. 1, Kraków 1865.

Abstrakt

Krzysztof Ożóg

Królewskie rządy Jadwigi Andegaweńskiej w Polsce

Artykuł prezentuje problem rządów Jadwigi Andegaweńskiej w Polsce i jej udział w prowadzeniu polityki międzynarodowej Królestwa. Jadwiga od koronacji (16 października 1384) posiadała pełnię władzy i sprawowała samodzielnie rządy przy wsparciu polskich dostojników świeckich i duchownych. Po zawarciu małżeństwa z Władysławem Jagiełłą i jego koronacji nastąpiły współrządy pary królewskiej. Jadwiga jako dziedzic tronu zachowała wszystkie prawa królewskie i angażowała się w sprawy wewnętrzne Królestwa. Królowa w szczególny sposób zajmowała się stosunkami Polski z Królestwem Węgierskim i państwem zakonu krzyżackiego w Prusach. Doprowadziła do restytucji Rusi Czerwonej, a po śmierci siostry Marii podkreślała swoje prawa do tronu w Budzie. Starła się o utrzymanie pokojowych relacji z państwem krzyżackim i domagała się zwrotu ziemi dobrzyńskiej, była też skutecznym mediatorem w dynastycznych konfliktach wewnętrznych na Litwie.

Słowa kluczowe:

Jadwiga Andegaweńska, Królestwo Polskie, zakon krzyżacki, Królestwo Węgierskie, Litwa, wiek XIV

Abstract

Krzysztof Ożóg

The royal rule of Jadwiga of Anjou in Poland

The article presents the problem of Jadwiga of Anjou's rule in Poland and her participation in the international policy of the Kingdom. The author states that Jadwiga, from her coronation (16 October 1384), had full power and ruled independently with the support of Polish secular and clerical dignitaries. The marriage with Jagiełło and his coronation were followed by the co-rulership of the royal couple. Jadwiga, as heir to the throne, retained all royal rights while engaging in the internal affairs of the kingdom. The Queen was particularly concerned with Poland's relations with the Kingdom of Hungary and the state of the Teutonic Order in Prussia. She brought about the restitution of Red Ruthenia, and after the death of her sister Maria she emphasised her rights to the throne in Buda. She strove to maintain peaceful relations with the Teutonic state and demanded the return of the Dobrzyń lands, Jadwiga was also an effective mediator in dynastic internal conflicts in Lithuania.

Keywords:

Jadwiga of Anjou, Kingdom of Poland, Teutonic Order, Kingdom of Hungary, Lithuania, 14th century